

CERTESES I EXPERIÈNCIES DE LÍMITS EN LA RELACIÓ DE PARELLA

**Beà, J.; Bobé, A.; Gomis, A.;
Mora, G.; Palacín, C.; Pérez, C.**

A la darrerria del segle XX, el model de parella, és a dir, la unió d'un home i una dona que formen un vincle que els porta a compartir les seves vides, continua mostrant-se com un model vàlid. Això sens dubte és una certesa, però una certesa amb matisos. Que continuï existint, no vol dir pas que no hagi evolucionat. En efecte, els canvis que s'han produït en la parella són abismals quan comparem el model de convivència actual de les parelles europees o nord-americanes amb el model de cinquanta o setanta-cinc anys.

Però els límits i les dificultats hi apareixen quan intentem generalitzar. En veritat només ens podríem referir a un grup determinat de parelles -europees- que viuen a zones urbanes, que s'han unit lliurement, i que no pretenen reproduir el model patriarcal que durant segles ha marcat les relacions de parella. Però som conscients del fet que hi ha moltes formes de parella que segueixen un procés completament diferent. Acceptem, doncs, la parcialitat i les limitacions d'aquesta presentació.

Les parelles a les quals ens referim s'han unit conscientment a partir de l'*amor romàntic*, el qual podríem definir, bo i seguint Fèlix Martí, com "la meravellosa experiència de dues persones que s'estimen lliurement, amb passió, amb tendresa, que els porta més enllà dels legítims egoïsmes, que converteix el pas del temps en un aliat de la seva relació i que els fa intuir que ni la mort no tindrà prou força per a destruir la seva experiència" (Martí, 1998). Perquè una parella pugui vincular-se a partir de l'*amor romàntic*, hi cal una relació entre iguals amb un funcionament per consens. Aquest funcionament enriqueix el vincle, però així mateix el fa més fràgil. Efectivament, el fet que la parella comparteixi un projecte en el qual tots dos han participat activament, n'enriqueix el resultat. Però és més difícil i complicat articular dues voluntats que no pas funcionar amb un model patriarcal en el qual l'un mana i l'altre se sotmet.

Tanmateix, deixant de banda els mecanismes conscients, també podem entendre el vincle des de la teoria dels mecanismes inconscients. En el passat congrés de

l'AIEMPR, ens hi referíem mitjançant la nostra comunicació "Conflicte o integració en la parella i en la família".

Aleshores ja vam afirmar que no es pot estudiar la parella com si es tractés de dues persones separades i aïllades entre elles. Cal partir del concepte d'"ajustament", que vindria a significar la manera que tenen dues persones d'arribar a un acord conscient i inconscient en qüestions emocionals, mantenint la pròpia identitat però interactuant en un vincle que els uneix.

2.- Procés i desafiaments d'una aproximació cristiana al concepte de parella

La concepció cristiana sobre el matrimoni, tradicionalment s'havia formulat de la manera següent: el matrimoni és una institució creada per Déu que s'origina per un contracte i que es defineix pels seus fins. El fi primari i constitutiu, n'és la procreació i l'educació dels fills; els fins secundaris, que són vàlids però que no poden mai substituir el fi primari, en són l'ajuda mútua, el remei de la concupiscència i el foment de l'amor recíproc dels cònjuges. Així ho va consignar el Codi de Dret Canònic (1917, can, 1012-1013) i el va desenvolupar Pius XI en la seva *Casti Connubii* (1930). Probablement aquesta doctrina formulava una certa evidència comuna a moltes cultures de la humanitat, segons la qual el centre i la raó de ser del matrimoni i la família són els fills.

Hi podem afegir que hi ha elements en la tradició cristiana que no es corresponen del tot amb aquesta comprensió. Per esmentar-ne només uns quants exemples, recordem els textos del Nou Testament, tant de l'Evangeli com de sant Pau, que parlen del matrimoni (Ef 5, 21-33), del divorci (Mc 10, 2-12 parell), de la sexualitat (1Cor 6, 12-20), de la virginitat (1Cor 7, 1-40); tots són importants i han marcat la vida plena de l'Església en aquest tema. Doncs bé, en cap d'ells no hi ha la més mínima al·lusió a la procreació. En tot el Nou Testament se'n parla només en un parell de textos de Tim (2,15; 5,14) sense cap rellevància en el conjunt. O recordem el Concili de Trento (segle XVI), el qual en l'elaboració sobre el sagrament del matrimoni parteix de l'amor natural dels esposos que Jesucrist ha elevat a la dignitat de sagrament, i no posa en relleu la procreació. El mateix sant Agustí (segle V), pare i mestre de l'Església en aquest tema, parla de tres "*bona matrimonii*" (*prolis, fidei et sacramenti*), i no subratlla cap primàcia o exclusivitat del bonum prolis.

Sigui com vulgui, la doctrina de *finis primarius* havia estat considerada rebuda de la tradició i intercanviable. D'aquí es van deduir els aspectes més importants del matrimoni cristià, especialment la unitat i la indissolubilitat; tot era d'acord amb la procreació i l'educació dels fills. I també l'element indispensable per a la validesa, ja que la voluntat expressa d'excloure els fills per part d'algun dels cònjuges invalidava el matrimoni.

El Concili Vaticà II (1962-1965) va renovar tot aquest pensament. Va posar l'a-

mor al centre del matrimoni (GS 47-52). L'amor és l'àmbit en el qual tot queda assumit i rep sentit, unitat i dignitat; també la procreació dels fills, "que són el bé més excel·lent del matrimoni". Al cap de poc temps, l'encíclica *Humanae Vitae* (HV) de Pau VI (1968) en va intentar una formulació clara i quasi acadèmica; parlant de la sexualitat, li atribueixen una doble significació: l'amorosa i la procreadora. Allò que el Concili Vaticà II havia expressat com una unitat centrada en l'amor, HV ho divideix i hi posa dos accents: l'amor i la procreació. La posició central de l'encíclica és la unitat inseparable d'aquests dos aspectes, en la sexualitat i en el matrimoni. És interessant notar aquesta diferència, encara que no és rellevant per a l'objectiu d'aquestes línies.

La qüestió decisiva és l'accent sobre l'amor com a element constitutiu i definitori del matrimoni, per tal com això ha significat un canvi d'una importància excepcional. De fet, ni el Vaticà II ni HV neguen la importància de la procreació i continuen posant-la al lloc central, però hi ha estat decisiu l'accent sobre l'amor, és a dir, la relació, la comunicació, la conjugalitat com a tal. Amb això, el Magisteri ha assumit i formulat un procés que cada vegada s'ha anat fent més fort i evident en la nostra cultura occidental: la importància de l'amor en l'essència de la parella. La qüestió més delicada és que el nostre clima social ha canviat, sembla, el pes als plats de la balança; no solament posa l'amor al centre de la parella, sinó que entén la procreació com un element segon, derivat, per bé que potser no secundari.

Les conseqüències d'aquest procés poden ser importants. Tot seguit en subratllem algunes:

- El pensament teològic s'esforça per reinterpretar la tradició i deduir del nou centre, l'amor, els elements decisius del matrimoni cristià: la unitat, la indissolubilitat, i també l'heterosexualitat. L'amor mutu, entès en el sentit més noble, comporta i exigeix tots aquests elements, tan essencials en la comprensió cristiana del matrimoni. No tot, però, és evident, i a vegades fa la impressió que exigim als nous corrents que arribin a les mateixes posicions que abans es deduïen de la finalitat procreadora del matrimoni.

- El tema, però, és al carrer. L'accent social sobre la dimensió relacional de la parella planteja d'una manera molt viva -també entre els cristians- el caràcter acceptable de coses tradicionalment rebutjades: la separació i el divorci, les segones noces, les unions de fet, les homosexuals, les unions sense voluntat de procreació, les situacions més enllà de la parella estricta...

- Un tema decisiu és l'ambigüitat del llenguatge en la mateixa experiència d'amor. El pensament cristià, arrelat en l'Evangeli, treballa amb un concepte d'amor que el magisteri i la teologia estan cansats de definir: l'acollida incondicional de l'altre, obertura generosa al seu bé, la comunió mútua definitiva i estable. En canvi, no és difícil de notar la diferència amb l'accent cultural actual de l'amor, molt centrat en

l'enamorament mutu, en la crisi emocional més enllà de la voluntat. Sovint es fa difícil dialogar pel gran allunyament d'aquestes dues comprensions al voltant d'una mateixa expressió.

- Cal subratllar el canvi d'estil de relació en l'àmbit de la vivència psicològica. És diferent una relació conjugal que integra l'obertura procreadora d'una manera essencial, d'una altra que està tancada als fills o fins i tot que els accepta però com un element secundari. Aquest és probablement un dels elements amb més conseqüències socioculturals. Ha canviat el mateix estil de la relació conjugal. ¿És possible, actualment, amb les nostres evidències culturals, viure una relació conjugal que integri l'obertura procreadora com a integrant del mateix amor mutu? Fins i tot als mateixos casats cristians, els costa d'entendre com es pot viure un amor així.

- Tot això sembla nou, com si "abans" aquesta integració fos viscuda d'una manera tranquil·la. Gairebé amb tota seguretat això no és exacte. Ha de ser més cert dir que l'experiència matrimonial, en si mateixa, és alhora rica i evolutiva. Probablement la doctrina tradicional no expressava bé l'experiència viscuda pels matrimonis; i també probablement la doctrina actual tampoc no acaba de formular d'una manera globalitzadora el que són i el que estan cridats a ser els matrimonis. Sembla indubtable, però, que la introducció de l'amor al centre de la mateixa concepció doctrinal cristiana -sigui quina sigui l'experiència real dels matrimonis cristians d'abans- i les noves vivències de l'amor conjugal d'avui en dia són elements que representen una sèrie de desafiaments greus tant per a la praxi cristiana com per al pensament teològic.

3.- Certeses i matrimoni en el nostre món postmodern

3.1 El matrimoni coexisteix amb altres formes de convivència

La institució matrimonial ha sofert una evolució constant des de fa segles ençà, però és potser a les darreres dècades quan es debaten, sobretot a Occident, qüestions relatives a les diferents modalitats de matrimoni, com ara és la possible legitimitat d'unió matrimonial entre persones del mateix sexe.

Molts indicis fan pensar que la família es troba en crisi i, tanmateix, les enquestes mostren que se segueix donant molt de valor a la vida familiar i que sovint se l'anteposa a la professió. Encara que la cohabitació extramatrimonial sigui més ben acceptada, igual que les mares solteres, el divorci, les famílies amb només mare o pare, etc., la família tradicional i la importància de la procreació conserven tot el seu atractiu als ulls de la gran majoria de la població europea.

En un recent estudi es va demostrar que els matrimonis van disminuir el 1996 un 2,6% respecte a l'any anterior; entre els qui es van casar, s'hi continuen mante-

nint els cànons tradicionals, ja que un 68,7% es van casar per l'Església i un 31% civilment. Aquestes xifres demostren que les formes de convivència diferents del matrimoni són encara una opció minoritària a Catalunya. Segons dades del Departament de Justícia de la Generalitat, Catalunya compta amb 125.000 parelles de fet heterosexuals i 12.000 homosexuals enfront dels 1,45 milions de parelles casades. El que és el mateix: per cada onze matrimonis hi ha una parella de fet. Les darreres estadístiques extrapolades sobre les unions de fet, a partir del cens de 1991, revelen que són preferentment joves: poc més del 62% tenen menys de quaranta anys (Institut d'Estadística de Catalunya).

El debat consistiria potser en el fet de si dins del concepte família, hi englobem parelles que cohabitin amb fills, mares soles, parelles formades per dues persones del mateix sexe... D'una banda, les hi podríem incloure si aquestes estructures que s'aparten del model tradicional i encara majoritari fessin la funció de la família, és a dir, capacitar els fills per a l'èxit en la seva relació amb el context, encara que d'altra banda hi ha molts treballs que mostren comparacions d'adaptació social de fills de diverses estructures familiars, i sistemàticament les famílies amb dos pares biològics se n'hi surten més bé (Featherstone et al, 1993).

Es fa difícil pensar en un únic model de parella, el matrimoni tradicional -i el qual potser es tractaria de treballar perquè qualsevol estructura familiar pugui portar a terme la funció educativa amb èxit-, que sigui coherent amb l'aplicació de les normes, que faci costat als seus membres i que estigui implicat en la cria dels fills. Per bé que, d'acord amb les conclusions més amunt esmentades, en el recent estudi de Victoria del Barrio (1998) sembla que l'estructura de dos pares biològics produeix estadísticament millors resultats que altres estructures com ara llars amb només mare o pare, parelles resultants de nous matrimonis, famílies amb parelles del mateix sexe, mares soles o avis sols, modalitats totes elles que, sens dubte, es donen actualment amb tendències a l'augment.

3.2 Emancipació de la dona en la modernitat

Un dels pilars de la modernitat va ser l'emancipació del subjecte. Qualsevol subjecte, tot subjecte, havia de poder ser protagonista de la història, amb veu i vot. No podia continuar essent gaire temps més un mer comparsa de les autoritats religioses o polítiques, de la classe patronal o la dona de l'home. A partir de la reclamació d'aquest dret, amb la Il·lustració es va emancipar el subjecte, amb la Revolució francesa es va emancipar el ciutadà, amb Marx la classe obrera va lluitar per la seva emancipació, i amb el feminisme la dona va combatre pels seus drets.

Durant molts segles, s'havia considerat que la contribució de la dona a la societat es reduïa al seu paper d'esposa i mare. I, a més, es donava per fet que això portava aparellada la realització de les feines domèstiques. Per aquest motiu la dona a pe-

nes va tenir accés al sistema educatiu, i els seus drets legals van ser sempre inferiors als de l'home ¹.

La dona, se la vilipendiava puix que se la considerava com un home fallit, i al mateix temps retòricament se la sublimava en la seva missió de dona casada. "La dona casada", va escriure Balzac, "és una esclava que cal saber asseure en un tron" ².

Ja a la Revolució francesa, les dones van començar a protestar i a reclamar els seus drets públicament. En efecte, el 1789, Olympe de Gouges va dir que "si la dona té dret a pujar al patíbul, també té dret a pujar a la tribuna".

Van haver de transcórrer molts anys perquè la dona fos inclosa, per dret propi, al sufragi universal. Tot i que molt lentament, però d'una manera imparabile, la dona s'ha anat equiparant en educació i professionalitat laboral als homes. Avui encara continuen essent deficientes les oportunitats laborals de la dona, encara que són ja moltes les que treballen i que han adquirit independència econòmica.

Com a conseqüència d'això, han canviat els rols de la dona en les seves relacions de parella. La dona no vol estar sotmesa a l'home i vol igualtat de drets en la parella i en el matrimoni, àdhuc en les relacions sexuals. Molts homes tenen actualment crisis d'identitat, no saben quin és el seu paper en la relació de parella, perquè volen mantenir l'estereotip de mascle "potent", i se senten, al contrari, insegurs i impotents davant la creixent fortalesa psíquica de la seva companya i esposa.

Atesa la seva independència econòmica, i a vegades sense aquesta, la dona no tem ja deixar la seva parella quan veu impossible una relació feliç.

En definitiva, a causa de la progressiva emancipació de la dona, han canviat i estan canviant cada vegada més les relacions de parella, han caigut velles seguretats en les quals l'home tenia més drets que la dona, s'han creat límits a les relacions que estableixen ambdós membres de la parella i es van dipositant nous fonaments que puguin permetre noves seguretats.

Una de les dificultats de la parella és l'exacerbació de la igualtat per competitivitat i enveja mútues. Quan la igualtat de drets respecta sense gaire rivalitat les diferències de tots dos sexes, la parella té probabilitats de seguir un camí més segur.

1 GONZÁLEZ CARVAJAL, Luis. *Ideas y creencias del hombre actual*. Sal Terrae, Santander, 1991.

2 BALZAC, Honoré de. *Fisiología del matrimonio (La comedia humana, t 8)*. Plaza & Janés, Barcelona, 1972, p. 1552.

3.3 Influx de la postmodernitat en la visió actual de la parella

3.3.1 Instauració d'una nova subjectivitat

En la cultura de la subjectivitat instaurada per la modernitat, el subjecte humà es definia sobretot per la racionalitat universalment vàlida, i això tant en el terreny del comportament racional com en el del comportament ètic i, finalment, fins i tot en el dels projectes globals religiosos i ideològics.

Algunes de les certeses de la parella en la modernitat consistien en la convicció que les normes morals havien de ser universals, a l'estil de l'imperatiu categòric kantian: "Obra de tal manera que el mòbil de les teves accions pugui servir de mòbil a tots". La parella tenia la seguretat que tots dos membres posseïen una mateixa ètica en la construcció de la parella, ètica que partia d'un projecte i d'uns valors comuns.

A les darreres dècades, la creença del valor humanitzador de la subjectivitat, fundada en una racionalitat universalment vàlida (sobretot en els camps de la ciència, de la tècnica i de l'economia, i actualment en tots els àmbits), ha entrat en crisi a causa de les contradiccions que comportava. En efecte, s'ha constatat la progressiva destrucció de les bases naturals de la vida per raó d'una instrumentalització, molt efectiva, de la naturalesa; s'ha viscut en la pròpia persona la devaluació d'allò emocional i d'allò estètic a favor d'una raó entesa unilateralment com a raó instrumental; s'ha experimentat amb dolor la tendència al totalitarisme, en tant que aquesta raó ho pretén acaparar tot i a tots, com és el cas dels fracassats projectes socials universals; i actualment es viu amb una certa ràbia l'anomenat "pensament únic", centrat en les preteses "raons econòmiques", científiques elles, que tantes expectatives i amenaces provoquen en el nostre entorn pensant.

Ara bé, com diu Kehl, "tot i que aquesta forma clàssica de fe moderna en la raó continuï dominant avui en molts terrenys de la vida social pública, tanmateix en el terreny personal i vital, sobretot en el sistema de valors de moltes persones, en l'art i en la literatura, s'imposa com més va més un altre concepte de subjecte i de subjectivitat: la de l'individu mateix, el qual, d'acord amb la 'psicologia humanista' i la seva idea central de l'autorealització', fa del que és seu la mesura de totes les coses, el nord (tot i saber la seva fragilitat) del conèixer, de l'obrar i de l'esperar: el propi punt de vista a l'hora de conèixer, la pròpia consciència a l'hora d'actuar, la pròpia biografia, amb la seva sensibilitat vital pròpia, i el seu propi estil de vida, a l'hora de traçar un projecte global"³.

Com veurem a continuació, l'accentuació de cadascun d'aquests trets posarà en crisi la profunditat i l'estabilitat de les relacions de parella.

3 KEHL, Medard. ¿Adónde va la Iglesia? Un diagnóstico de nuestro tiempo. Sal Terrae, Santander, 1997, pp. 26-27.

3.3.2 L'individu postmodern com a generador de límits en la parella

La postmodernitat, doncs, és en síntesi el nou estil, tarannà o corrent de pensament en el qual es viu després de la crisi de la modernitat, conseqüència del desencís de la raó i dels grans conceptes ancorats en ella, de la incredulitat en els grans relats que han donat sentit a la història, legitimant projectes (socials, polítics i econòmics) els resultats dels quals han conduït, algunes vegades, al totalitarisme, la destrucció, la coerció i la uniformitat.

La nova filosofia, denominada "nihilista positiva" (Vattimo), deixant enrere la raó "forta" i els valors "últims", caminarà per l'experiència de la debilitat i de la quotidianitat, la fruïció i l'estètica, la pluralitat i l'heterogeneïtat de vida.

No entendriem la postmodernitat si no entenguéssim que és feta de desencís. Per a una generació, de sobte, el món s'ha esfondrat. El món de la parella també s'ha esfondrat i la vida matrimonial es viu desencisadament. La mateixa fidelitat a l'altre membre de la parella es viu amb melangia.

L'individu postmodern està convençut que no existeix la possibilitat de canviar la societat. Per això insisteix en el fet que s'ha de fer l'impossible per gaudir del present, amb una actitud hedonista que faci realitat el *carpe diem* d'Horaci. "Les flors no es volen per al funeral", sinó ara.

Es parla de l'imperi de la feblesa, del que és "*light*". Com deia Heidegger, vauem per viaranyos perduts, i únicament hi ha lloc per al pensament dèbil i fragmentari: "Jo, ara i aquí, dic això". *Jo ara i aquí em comprometo a viure amb tu, em caso amb tu. Després... els sentiments diran. Cap valor no és suprem, ni el del matrimoni.*

Ja no és vàlid l'imperatiu categòric de Kant, sinó que l'estètica substitueix l'ètica. "Al desig, les penes no se li posen bé", diu Sabina. El principi ètic més important és "fes el que vulguis". Hi val el que més m'agrada. Cal ser feliç i no s'ha dit de quina manera. Si Freud va dir que "on hi ha l'allò hi ha d'haver el jo", avui sembla important que mani l'allò, sense un superjò prohibitiu, perquè res *no és prohibit: ni la infidelitat matrimonial, ni el divorci de la parella.*

És clar que l'individu postmodern, en rebutjar la disciplina de la raó i deixar-se guiar preferentment pel sentiment, obeeix a lògiques múltiples i contradictòries entre elles. En lloc d'un jo integrat en la seva globalitat, el que apareix és la pluralitat dionisiaca de personatges. En realitat, atès el pluralisme existent i l'allau d'informacions i estímuls difícils d'estructurar, ¿no pot ser que l'individu postmodern estigui fent una regressió a l'etapa esquizoparanoide assenyalada per Melanie Klein, fragmentant-ho tot, sense que li sigui possible la integració de l'objecte i de si mateix?

Per això un sentiment del nostre entorn postmodern es basa en el convenciment que el món està constituït per una munió d'àtoms-individus que estem junts per casualitat, *fins i tot la parella*. En la nostra història hi ha múltiples camins -*com els dels membres de la parella*- que s'entrecreuen sense conduir enlloc.

En aquest context, les relacions personals de l'individu postmodern no instauen compromisos profunds. La meta és ser independent afectivament, no sentir-se vulnerable. *El mitjà per aconseguir-ho és el que Schelsky ha anomenat el "sexe fred" (cool sex), orientat al plaer breu i puntual, sense ambicions d'establir relacions excloents ni duradores.*

Amb aquest pensament dèbil, sense perspectives unitàries de caràcter religiós, ètic o ideològic, la pluralitat radical actual es dilueix en l'arbitrarietat i la superficialitat, en la falta de compromís i en l'individualisme, en certa fredor i indiferència vers els altres, en un culte encobert a l'autorealització, etcètera. Per això, en relació amb el matrimoni i amb els tipus de relació a llarg terme que *impliquen una vinculació estable, el que predomina per a molts, sens dubte dolorosament, és l'experiència de "risc" que suposen, sense que es doni sobre això un consens unitari.*

En la postmodernitat la tolerància cap al fet real es converteix en indiferència i en separació emocional de l'altre, el qual en tot cas s'utilitza. Si aquesta tolerància indiferent s'aplica a la parella, aquesta entra en crisi.

En fi, la postmodernitat és el temps del "jo" i de l'intimisme. Després de la pèrdua de confiança en els projectes de transformació de la societat, només es pot concentrar totes les forces en la realització personal. Per a moltes persones de la modernitat l'ideal prometeic era símbol de vida. Àdhuc Sísif es convertia en un model a imitar confiant que un dia aconseguiria el seu propòsit en el fet d'intentar una vegada i una altra l'impossible. En canvi, actualment els postmoderns diuen: fa falta ser beneït per no saber que Prometeu no és Prometeu, sinó Sísif, i entestar-se una vegada i una altra a pujar la roca a dalt de la muntanya. Deixem-la a baix i gaudim de la vida ara. Quedem-nos amb Narcís, el qual tenint ulls solament per a si mateix, manca d'ulls per al món exterior. És clar que aquest subjecte centrat en si mateix, incapaç de dirigir una càlida i profunda mirada cap a la seva parella, difícilment hi establirà una relació ben integrada.

Més endavant veurem com el narcisisme dificulta enormement establir una parella segura emocionalment.

3.3.3 Les certeses

Ara bé, molts dels valors que ha extrapolat la postmodernitat són valors que, situats en la seva deguda mesura, poden ser un vehicle de renovació de la concepció de la parella, tal com veurem.

En efecte, en la nostra cultura tan influenciada pel cristianisme, hi ha molts valors que continuen tenint vigència. Ens referim a la tolerància davant altres conviccions, que suposa acceptar per principi l'altre com un altre, sense pretendre assimilar-lo a si mateix; la insistència en el fet que la pròpia consciència és l'última instància en totes les qüestions ètiques; el desig de llibertat i autodeterminació a l'hora de configurar la pròpia vida; la superació de la prohibició autoritària i de la repressió a favor d'una més gran espontaneïtat del desig; l'escepticisme enfront de les pretensions absolutistes...

En pocs mots, la postmodernitat ha fet veure uns aspectes que són vàlids en la seva gran majoria, però que en fragmentar-se i aïllar-se del conjunt de la vida i de la història, poden generar un narcisisme que certament no seria constructiu.

4.- Aspectes psicoanalítics

4.1 Consideracions bàsiques

Per a Enid Balint, el matrimoni és més que la unió de dues persones i adopta el terme "entitat", que alguns autors han traduït com a "díada". Balint pensa que el món intern format per esperances, desitjos, desil·lusions i temors d'un cònjuge interacciona amb els mateixos elements del món intern de l'altre, i és a partir d'aquesta interacció que hom pot formular teories sobre la vida conjugal (Family Discussion Bureau, 1962).

Un altre autor que ha estudiat profundament els mecanismes d'atracció, tant conscients com inconscients, ha estat Henry V. Dicks, de la Unitat Matrimonial de la Clínica Tavistock de Londres. Estem plenament d'acord amb Otto Kernberg quan diu que Dicks "ha proporcionat el marc psicoanalític més abraçador per a l'estudi de les característiques de les relacions amoroses normals i també psicopatològiques" (Kernberg, 1995).

En la seva encara vigent *Tensions matrimoniales*, Dicks estructura les bases on s'assenta el món inconscient de la parella. Per a l'autor, el matrimoni com a institució social continua essent expressió de l'aspiració a mantenir i assegurar l'estabilitat, la seguretat i la dignitat de les necessitats de relació entre la parella i els seus fills. I com a sistema de relacions interpersonals és estable i durable segons el grau en què arriba a les qualitats d'una díada integrada a partir d'una iniciació com a suma d'un més un (Dicks, 1967).

En aquesta interacció, Dicks hi descriu tres nivells fonamentals o subsistemes que estan relacionats internament entre si, però que poden variar de forma independent i variar d'importància per mantenir la cohesió de la díada en diferents fases:

- 1.- El subsistema de normes i valors socials.
- 2.- El subsistema de valors personals.
- 3.- El subsistema de forces inconscients.

El primer subsistema és el dels valors i les normes socioculturals. L'homogàmia en el nivell social (matrimoni entre semblants) és un factor de cohesió inicial en algunes parelles. El segon subsistema és el dels "jo centrals". Aquest és encara un nivell conscient i correspon a les normes personals de cada membre de la parella. El tercer subsistema tracta de les forces inconscients que existeixen entre els cònjuges de tipus positiu o negatiu, que l'autor denomina "transaccions".

Dicks especifica que malgrat que tots tres nivells són importants per mantenir la cohesió de la parella, serà la mescla de la interacció més o menys inconscient de les relacions objectuals en el tercer subsistema qui decidirà la qualitat a llarg termini de les parelles (Dicks, 1967).

Henry V. Dicks va començar un nou moviment interpretatiu de la dinàmica en els casos de matrimonis en conflicte a partir de dues hipòtesis:

Hipòtesi 1.- Moltes tensions i discussions entre cònjuges s'originen en la decepció que un o ambdós sofreixen i que és causa de greuge quan l'altre no representa el rol de parella ajuntant-se a una figura o model preconcebut del món de fantasia dels respectius esposos.

Hipòtesi 2.- Els subjectes poden perseguir en els seus cònjuges tendències que originàriament van exercir atracció, ja que el company havia estat percebut inconscientment com un símbol d'aspectes de la personalitat del subjecte que es "van perdre" a causa de la repressió.

Aquestes dues hipòtesis de treball que planteja Dicks, engloben la major part de conflictes que presenten les parelles que nosaltres atenem i obren la porta per entendre la complexitat de la psicopatologia de la parella.

4.2 Elaboració del dol del narcisisme

La certesa de l'existència de la família nuclear es produeix com a conseqüència de l'elaboració adequada del complex d'Èdip. Efectivament, després de les primeres èpoques d'evolució de l'ésser humà, en les quals la conflictiva edípica passa per diversos i a vegades contradictoris camins, finalment, quan es pot treballar emocionalment una evolució pertinent, l'individu s'identifica amb el progenitor del mateix sexe i tendeix, per tant, a la realització d'una parella heterosexual, en la qual les restes ancestrals del complex d'Èdip es puguin viure, en la nova parella, sense sentiments de culpa.

Però, naturalment, aquesta evolució no es realitza sense conflictes. El primer que volem considerar en aquest apartat és el dol de la pèrdua de les característiques narcisistes individuals, per tal de poder suportar i acceptar les diferències entre els dos membres de la parella; per tant, el pas d'individu a díada.

Tanmateix, una vegada constituïda la díada, també es pot produir una situació col·lusiva en el sentit del narcisisme de la parella; un objecte dominant intern, l'exaltació joica dual, per exemple la fantasia quant al fet que no depenen de ningú, que es poden valer sols, en una estructura que comporta unes defenses maniaques i que idealitza el món de la parella.

Finalment, el fill pot ser viscut com el fruit del narcisisme dels pares, i així modelar-ne el futur d'acord amb l'estratègia i la planificació pròpies. Però una experiència de límits en aquesta qüestió, la dona la realitat de les decisions dels fills, no sempre concordants amb el projecte narcisista dels pares; si aquests elaboren aquesta situació, aprenen a considerar el fill com una personalitat diferenciada. Si tots aquests problemes són elaborats d'una manera sana, es produirà una activitat interna reparadora que afavorirà la salut mental de la parella i dels fills. Els pares es convertiran en continents de continguts harmònics.

Hi ha també experiències de límit que procedeixen de l'organització patològica de la personalitat d'un dels membres de la parella o de tots dos, i que si són greus incideixen molt negativament en la dinàmica de la parella i en l'establiment de les relacions familiars. Així, els pacients amb una estructura narcisista mantenen unes relacions objectuals amb vincles superficials, pel fet de no poder suportar la dependència d'un bon objecte, amb sentiments d'enveja; es donen a vegades també actuacions de promiscuïtat sexual amb una fantasia inconscient de possessió d'aquests objectes, per després desvalorar-los. Són obstacle a l'amor i a la creativitat perquè la persona que té aquestes característiques no es relaciona amb l'altre com una persona amb la seva pròpia identitat, sinó que ho viu com si es relacionés amb ell mateix. Són funcionaments basats en la destructivitat.

Aquestes característiques no són dominants quan els dos que formen la parella han tingut una evolució sana, primer com a persones individuals i més tard com a components d'una parella a un nivell de relació acceptablement madur. Són aquestes parelles, les que poden tolerar les frustracions i l'hostilitat i que accepten les característiques diferenciades de cadascú; que poden donar, demanar i rebre, i que tenen capacitat per estimar-se i per mantenir relacions sexuals satisfactòries.

4.3 De l'"enamorament" a l'"amor madur"

Ens hem referit a l'elaboració del dol del narcisisme propi, individual, i també d'aquell que es pot donar com a narcisisme de parella, per col·lusió dels narcisismes individuals.

Ara voldríem referir-nos a l'elaboració que implica el pas de l'enamorament, diguem-ne romàntic, a les primeres etapes de l'encontre i la formació de la parella, vers la meta de l'"amor madur", objectiu sempre obert, en les diferents etapes del procés evolutiu de la parella, i mai del tot assolit durant la vida. Per tant, com una tendència cap a..., sempre oberta de possibilitats i noves elaboracions.

Per a això haurem de delimitar, entre els diferents tipus de parella, a quina classe de parella ens estem referint. Ho farem atenent-nos al concepte tradicional, fill de la concepció judeocristiana, inspiradora d'ideals, de valors i d'ètica de la nostra cultura occidental, interioritzada ja, i doncs independent de la nostra disposició actual conscient referida a la creença. (Recordem el tema del nostre Congrés a Barcelona: "Ciència, creença, ment".)

Però hi ha alguns determinismes en l'ordre biològic i psicològic natural, alguna "lei de la naturalesa" estructurada i feta com a protectora de l'evolució en un sentit ampli i profund "darwinianà" i "teilhardechardinià" de la parella.

Dèiem, en la nostra presentació, que podríem considerar l'emergència de la nova parella, com formada i formadora en si, d'una nova matriu relacional, que transformaria les característiques individuals (sense perdre-les) per poder-se acoblar i donar a llum, per la unió complementària, a aquest tercer, que ara per ara és ja la parella en si mateixa.

Pensem que el model biològic ens permet orientar la nostra comprensió de les arrels profundes d'aquest tipus de parella que és alhora engendradora de la família. També dèiem, en el treball més amunt esmentat, que la família és un grup especial, que s'ha institucionalitzat amb la tasca de ser matriu materna i paterna amb dos sistemes inconscients al seu interior: el continent o sistema dels pares, i el contingut o sistema filial (Thomas, 1987). La família està sempre present com a "objecte intern de la parella"; des del començament, bé sigui com a "objecte bo", inspirador i protector de creativitat i futur, al qual projectar-se interobjectivament, bé sigui com a "objecte dolent", obstaculitzador, superjò prohibitiu, gelós i envejós, receptacle d'identificacions projectives dolentes, i per tant interferidor i destructiu de la bona relació de parella.

Mitjançant la constitució natural de la parella, des de la filogènia a l'ontogènia (model biològic a partir de la fecundació per l'espermatozoide de l'òvul fecundat i madur que, per successives transformacions, passaria d'embrió a fetus, fins al naixe-

ment del nou ésser), des del continent matricial a l'interior del cos de la mare fins a la seva acollida després de la naixença, comporta que puguem considerar segona matriu la mare que acull el fill o la filla amb les seves capacitats maternals, ajudada pel pare. I aquesta segona matriu, que significa l'ajuda per a l'obertura i evolució al món, requerirà mantenir la seva funció, adequada a les diferents etapes evolutives del nen, fins al seu despeniment de la família, quan hagi arribat a la maduresa.

S'entén que aquí estem parlant de la "parella tipus" establerta des dels vincles biològicofectius i assumida amb responsabilitat adulta. El fet que tantes parelles del nostre entorn cultural no arribin a formar-se o es destrueixin al cap de poc temps, sovint amb separacions i divòrcis (molts cops fruit de la nostra cultura post-moderna, d'excloure el sentit de transcendència i viure al dia), no exclou la realitat del que podríem anomenar la "parella natural" amb assumptió de responsabilitat i futur. Aquí toquem els límits. Per flexible que sigui el continent-parella, no pot suportar sense danyar-se o destruir-se determinats conflictes (moltes vegades inconscients) de gelosia, rivalitats, enveges, etcètera, entre si, si no està preparada per adonar-se que la maduració rau en la tolerància a les frustracions, base de l'aprenentatge per mitjà de l'experiència.

Resten fora de consideració les parelles amb nuclis perversos, sadomasoquistes, etcètera, en què allò adequat, donat cas de poder-se tractar, seria la separació. Una altra etapa també a superar és l'elaboració del conflicte edípic, triangular, que es reactiva en els conflictes de parella, i un pas obligat com ja hem dit per a l'evolució de l'amor narcisístic a l'amor objectual. Naturalment que la maduració es farà en espiral, en un procés mai no acabat de progressions i regressions, dins d'un cert equilibri inestable (no rígid), pas de la relació esquizoparanoide a la posició depressiva (M. Klein-Bion) i viceversa, encara que predominant-hi la part madura de la persona que permet l'*insight* i les activitats reparadores de la parella.

5.- Conclusions

Voldríem acabar anotant trets de certes i límits que, com hem descrit en aquest treball, creiem que influeixen en la vivència de la parella actual:

- 1.- Constatem que el model de relació de parella continua mantenint-se actualment, per bé que aquest model està socialment més exposat i per tant sigui fràgil i vulnerable.
- 2.- Aquest model ens suggereix com una certesa el fet que l'aparellament es basa en l'amor, la llibertat personal, l'autorealització, la tolerància, l'absència de sotmetiment i l'autonomia. També ens suggereix la importància que avui es dóna a la comunicació entre els dos membres de la parella, el nou paper de la dona i el fet que la procreació és conseqüència de l'amor.

3.- Igualment és cert que aquests valors obren el concepte de parella vers un horitzó més ampli, com ara pel que fa als matrimonis successius, les parelles que renunciïn a tenir fills, les parelles homosexuals, etcètera.

4.- D'aquesta manera podem constatar també debilitats i límits en aquest model, com per exemple el fet que les parelles puguin ser més vulnerables, més narcisistes, amb funcions més immadures i amb dificultats per acceptar compromisos jurídics o socials.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

BALZAC, H. (1972). "Fisiología del matrimonio". A *La comedia humana*. Barcelona, Plaza & Janés.

DEL BARRIO, V. (1998). "Educación y nuevos tipos de familia", A *Psicología educativa*, 4, 23-47.

DICKS, H.V. (1967). *Tensiones matrimoniales*. Buenos Aires, Hormé, 1973.

FAMILY DISCUSSIONS BUREAU (1962). *The marital relationship as a focus for case-work*. London, Codicote Press.

FEATHERSTONE, D.R, CUNDICK, B.P., JENSEN, L.C. (1993). "Differences in school behavior and achievement between children from intact, reconstitutes and single-parent families", A *Family Therapy*, 20, 37-48.

GONZÁLEZ, L. (1991). *Ideas y creencias del hombre actual*. Santander, Sal Terrae.

INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA. "Los catalanes se casan tres años más tarde que en 1986", a *La Vanguardia*, 14 de maig de 1998.

KEHL, M. (1997). *¿Adónde va la Iglesia? Un diagnóstico de nuestro tiempo*. Santander, Sal Terrae.

KERNBERG, O. (1995). *Relaciones amorosas: normalidad y patología*. Buenos Aires, Paidós.

MARTÍ, F. (1998). "El futur de la parella humana". VI converses "Espai obert". Barcelona, 17 de gener de 1998.